

РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ АКАДЕМІЄЮ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ НАУКИ І ТЕХНІКИ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5101>

КРЕМЕНЬ

Василь Григорович

доктор філософських наук,
професор, дійсний член
(академік) НАН України і НАПН
України, президент
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

ЛУГОВИЙ

Володимир Іларіонович

доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член
(академік) НАПН України,
перший віцепрезидент,
в.о. головного вченого
секретаря Національної
академії педагогічних наук
України, м. Київ, Україна

ТОПУЗОВ

Олег Михайлович

доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член
(академік) НАПН України,
віцепрезидент Національної
академії педагогічних наук
України, м. Київ, Україна

Анотація. Проаналізовано реалізацію Національною академією педагогічних наук України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності впродовж 2010-2022 рр., відповідність отриманих результатів пріоритетам і актуальним завданням державної освітньо-наукової політики. Показано значущий соціально-економічний вплив на прогрес країни наукового і методичного забезпечення академією вітчизняної сфери освіти, особливо в умовах сучасних викликів і загроз. Обґрунтовано, що НАПН України відіграє ключову роль у модернізації освітньої сфери на інноваційних засадах, науково-методичному супроводі оновлення освітнього законодавства, створенні стандартів, програм, підручників, іншого концептуального і програмно-методичного забезпечення функціонування і розвитку всіх ланок сфери освіти, навчання людини впродовж життя від народження. Аргументовано, що пріоритетні напрями розвитку науки і техніки мають бути доповнені напрямом «розвиток людини, формування конкурентоспроможного людського капіталу», який важливий для забезпечення перемоги у нав'язаній війні та повоєнного відновлення України на інноваційній, високотехнологічній і високомотивованій основі, європейської інтеграції.

Ключові слова: пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності; сфера освіти; розвиток інноваційної людини; формування конкурентоспроможного людського капіталу; воєнний стан; повоєнне відновлення України; європейська інтеграція; Національна академія педагогічних наук України.

Вступ. Згідно із законодавством **Національна академія педагогічних наук України** у 2010-2022 рр. виконувала фундаментальні і прикладні наукові дослідження за пріоритетними напрямками:

- «1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави»,
- «2) інформаційні та комунікаційні технології»,
- «5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань» з метою науково-методичного забезпечення розвитку людини в освіті від народження впродовж життя, формування конкурентоспроможного людського капіталу, що є базовою умовою прогресу України.

Наукова діяльність НАПН України відповідає пріоритетам і актуальним завданням державної освітньо-наукової політики, визначених стратегічними і програмними документами. Це насамперед укази Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (Президент України, 2019), «Про вдосконалення вищої освіти в Україні» (Президент України, 2020), «Про Консультативну раду з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти» (Президент України, 2021а), «Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти» (Президент України, 2021б), «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку» (Президент України, 2021с), «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» (Президент України, 2022), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» (Кабінет Міністрів України, 2021а), розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання цифрової трансформації» (Кабінет Міністрів України, 2021б), «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (Кабінет Міністрів України, 2017), «Про затвердження планів заходів з реформування Національної академії аграрних наук, Національної академії правових наук, Національної академії педагогічних наук на 2021 і 2022 роки» (Кабінет Міністрів України, 2021с), закони

України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (Закон України, 2010), «Про вищу освіту» (Закон України, 2014), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (Закон України, 2015), «Про освіту» (Закон України, 2017), «Про фахову передвищу освіту» (Закон України, 2019), «Про повну загальну середню освіту» (Закон України, 2020), інші нормативно-правові акти у сфері освіти і науки. Це також оновлений за результатами реформування НАПН України її статут, в якому основним завданням академії згідно із законодавством передбачене комплексне й ефективне наукове та методичне забезпечення функціонування і розвитку національної освітньої сфери, її європейської та світової інтеграції.

Ця найбільша й найважливіша гуманітарна сфера країни сьогодні налічує понад 8 млн здобувачів освіти, 1,3 млн освітян, 33 тис. закладів освіти (Державна служба статистики України, 2022; ЄДЕБО, 2022).

Необхідно зазначити, що до складу НАПН України входять наукові установи державної форми власності, які фінансуються з державного бюджету і є неприбутковими організаціями. Результати діяльності вчених НАПН України використовують усі ланки освіти — від дошкільної до вищої й освіти дорослих. Тобто основними споживачами є освітні заклади, абсолютна більшість яких утримуються за рахунок бюджетних коштів і які не мають можливості здійснювати замовлення наукових

розробок НАПН України на комерційній основі. (Кремень, 2022).

Вклад основного матеріалу. За період 2010-2022 рр. НАПН України виконувала за кошти державного бюджету наукові дослідження, що охоплювали всі рівні і ланки освітньої сфери. Це дало змогу забезпечити фаховий науковий і методичний супровід розвитку освіти України, її трансформацію в контексті підготовки людини до життя і діяльності в умовах інноваційного типу прогресу сучасної цивілізації, формувати конкурентоспроможного працівника, що позитивно вплинуло на соціально-економічний розвиток країни.

Продукція вчених НАПН України, отримана у 2010-2022 рр. за результатами наукових досліджень, у цілому включає 35 тис. назв, зокрема:

- 380 монографій,
- 402 підручника,
- 713 посібників (навчальних, методичних, практичних),
- 278 методичних рекомендацій,
- 460 навчальних програм,
- 46 довідників, каталогів, словників, енциклопедій,
- 101 препринт, збірник наукових праць,
- 32 тис. статей.

Конкретні дії академії полягали в наступному.

1. Обґрунтування концептуальних засад і безпосередня експертна участь у розробленні освітнього законодавства нового покоління (загальний і спеціальні освітні закони незалежної України попереднього покоління створено у 1991-2002 рр. і вичерпали себе). Нове законодавство має забезпечити повномасштабну інтеграцію української освіти в Європейський освітній простір, Європейський простір професійної освіти і підготовки та Європейський простір вищої освіти (ЄПВО).

Новий етап законотворення розпочато у 2012-2014 рр. підготовкою і прийняттям інноваційного Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), який

разом із загальним Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р.) відкрив нові можливості для інтеграції в ЄПВО і Європейський дослідницький простір, а також для підготовки і реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Зазначений спеціальний освітній закон проторував шлях до розроблення нового загального Закону України «Про освіту» (2017 р.), у якому унормовано концепти освіти впродовж життя, компетентнісного підходу, структурної організації вітчизняної освіти відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (2011 р.) та Міжнародної стандартної класифікації освіти: галузі освіти і підготовки (2013 р.), Європейської рамки кваліфікацій, вимог до систем забезпечення якості освіти тощо. Цьому закону передувало прийняття Урядом у 2016 р. Концепції «Нова українська школа», що передбачає перехід до нового змісту та 12-річної повної загальної середньої освіти, основні положення якої розроблено вченими НАПН України. Зазначені концепція і закон відновили перехід до 12 річної середньої освіти, необґрунтовано зупинений у 2010 р. перед завершальним етапом трансформації старшої (тепер профільної) школи. Цей перехід оста-

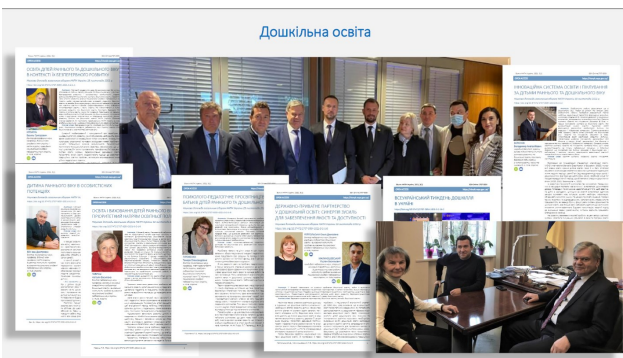

точно закріплено спеціальним Законом України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.).

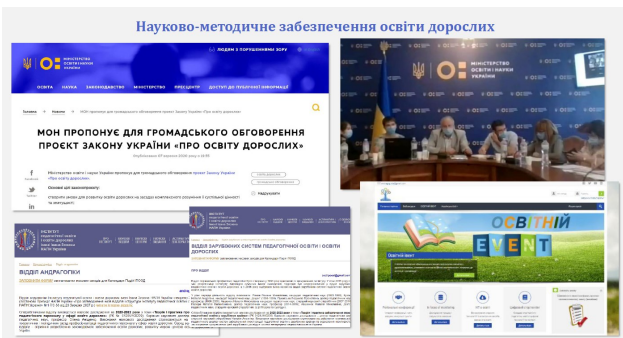
Також спеціальним Законом України «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.) ця ланка професійної освіти виведена із сфери вищої освіти згідно із усталеною європейською практикою.

На разі за активної ролі вчених НАПН України підготовлено законопроекти «Про дошкільну освіту», «Про професійну освіту», «Про освіту дорослих», що є першочерговими для розгляду Верховною Радою України. Законопроекти враховують євроінтеграційні прагнення України, її статус кандидата на членство в ЄС. Зокрема, законопроект «Про дошкільну освіту» спирається на інноваційну Концепцію освіти дітей раннього та дошкільного віку (авторське свідоцтво № 98095 від 15 червня 2020 р.), розроблену вченими академії, насамперед її Інституту проблем виховання, у співпраці з підкомітетом раннього розвитку і дошкільної освіти профільного Комітету Парламенту.

Законопроект «Про освіту дорослих» підготовлено з урахуванням положень Концепції розвитку освіти дорослих в Україні, розробленої вченими академії, зокрема Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Кремень, 2021; Кремень, 2022).

2. Результати наукових досліджень вчених НАПН України використані для методичного і змістового розроблення спільно з МОН України нових стандартів освіти всіх рівнів, які визначають діяльність кожного закладу освіти. Це — Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (2021 р.), Державний стандарт початкової освіти (2018, 2020 рр.), Державний стандарт базової середньої освіти (2020 р.), державні стандарти професійної

(професійно-технічної) освіти, стандарти вищої освіти бакалаврського, магістерського і докторського рівнів (2016-2022 рр.). У розробленні державних стандартів активну участь узяли фахівці Інституту психології імені Г.С. Костюка, Інституту проблем виховання, Інституту педагогіки, Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, Інституту професійної освіти, Інституту вищої освіти НАПН України. Наприклад, 95 % стандартів вищої освіти (усього близько 250) пройшли методичну експертизу вчених зазначеної наукової установи (Кремень, 2021; Кремень, 2022).

3. На основі наукових досліджень і за практичної участі вчених НАПН України відповідно до нових стандартів освіти забезпечено методичне і змістове розроблення ефективних освітніх (включно з типовими) програм. Наприклад, за типовими освітніми програмами для 1-2 і 3-4 класів початкової школи авторства колективу вчених Інституту педагогіки академії під керівництвом дійсного члена академії О.Я. Савченко працюють понад 55 % учителів і 60 % учнів відповідних класів шкіл України, їх ефективність визнана найвищою порівняно з іншими програмами. За типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти науковцями цього інституту розроблено комплект узгоджених модельних навчальних програм для 5-6 класів з усіх предметів базової середньої освіти. Ученими Інституту проблем виховання НАПН України роз-

роблено і впроваджено в освітній процес програми національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна — моя батьківщина» (2016 р.), а також програма розвитку дошкільників «Я у світі» (2019 р.). Науковцями Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України спільно з фахівцями МОН України створено дошкільні програми з методичним забезпеченням «Впевнений старт» (2018, 2019, 2020 рр.). За науково-прикладну роботу «Освітня технологія «Радість розвитку» — партнерська взаємодія дорослих та дітей» вчені цього інституту відзначені Державною премією України в галузі освіти (2018 р.). Освітньо-наукові програми підготовки здобувачів ступеня доктора філософії Інституту вищої освіти НАПН України акредитовані Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти у 2021 р. як зразкові (Кремень, 2021; Кремень, 2022).

4. Історично, і в період 2010-2022 рр. теж, вченим НАПН України належить провідна роль у створенні підручників, насамперед для найбільш масової ланки — повної загальної середньої освіти. Вчені Інституту педагогіки здійснюють підготовку повного комплексу підручників для відповідного класу. У 2022 р. підготовлено повний комплект підручників для 5-го класу нової української школи за новим державним стандартом. Ці та інші підручники міжпредметно і міжрівнево узгоджені та, як і модельні навчальні програми з предметів, базуються на результатах експериментальної роботи вчених академії в школах (Топузов & Засекина, 2022).

Здобутки вчених Інституту педагогіки НАПН України двічі відзначені Державною премією України у галузі освіти: у 2011 р. за розроблення змісту і науково-методичного забезпечення початкової освіти та у 2012 р. за підготовку циклу підручників з фізики для загальноосвітніх навчальних закладів.

Вченими Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України створено понад 80 % програмно-методичного

забезпечення освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами, включно з підручниками для різних нозологій інвалідності та усіх вікових груп (Кремень, 2021; Кремень, 2022).

Загалом упродовж 2010-2022 рр. науковцями академії для різних рівнів освіти підготовлено понад 400 назв підручників, які отримали гриф профільного міністерства, видані масовими тиражами і забезпечують навчання мільйонів здобувачів освіти.

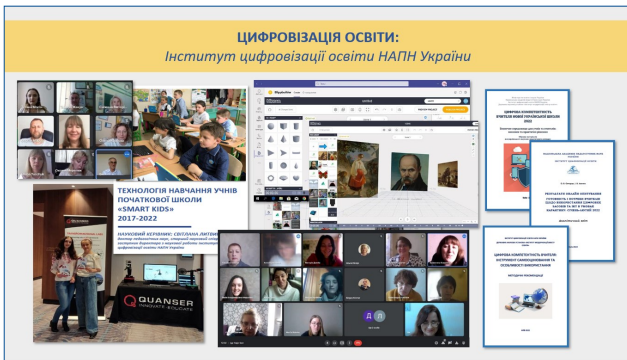
5. Вчені Інституту проблем виховання та Інституту обдарованої дитини цілісно науково-методично супроводжують позашкільну освіту, впровадили в практику нові методи діагностування, підтримки і розвитку обдарованості дитини, зокрема з використанням цифрових платформ, що відзначено Державною премією України в галузі освіти за цикл робіт «Всеукраїнський освітній Інтернет-портал «Острів знань» (2012 р.), а також розвитку наукової, STEM і STEAM освіти. Особливої уваги заслуговують запропоновані

концепції і методи національно-патріотичного виховання, які покладені в основу ряду державних рішень і ефективність яких підтверджена високим рівнем національної свідомості і патріотизму молодого покоління громадян України, проявлені під час російської війни проти України. З-поміж останніх розробок — Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі (авторське свідоцтво № 6582 від 12 серпня

2022 р.) (Кремень та ін., 2022) та Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, спрямована на формування медіаграмотності, зокрема в кіберпросторі, що розроблена Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України.

6. Значних результатів у дослідженні цифровізації освітніх систем, особливо актуальної в умовах викликів глобальної пандемії COVID-19, повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну, завдань повоєнного відновлення країни, досягнуто Інститутом цифровізації освіти НАПН України. Запропоновано і впроваджено новітні

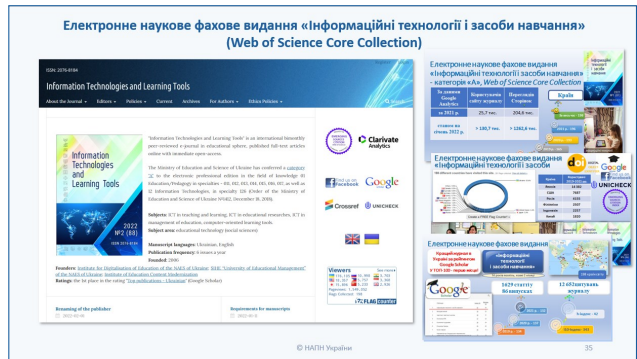
методи створення навчального середовища і здійснення освітнього процесу із використанням хмаро орієнтованих методів і дистанційних форм навчання, розвитку відповідних цифрових компетентностей учнів, педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників. Зокрема, за участі вчених інституту розроблено положення про електронні освітні ресурси (2012 р.), про дистанційне навчання (2013 р.), про електронний підручник (2018 р.), про національну освітню електронну платформу (2018 р.) (Кремень & Биков та ін., 2022; Іванюк & Овчарук, 2021).

Для популяризації і масового впровадження здобутків вчених НАПН України створено Електронну бібліотеку праць вчених академії. Нині в ній розміщено понад 29 тис. повнотекстових цифрових ресурсів (монографій, підручників, посібників, методичних рекомендацій, статей, інформаційно-аналітичних матеріалів тощо). Загальна кількість їх завантажень становить майже 11 млн зі 184 країн світу (Кремень, 2022).

Інститут цифровізації освіти НАПН України видає один з найкращих в Україні електронних наукових журналів — «Інформаційні технології і засоби навчання», який індексується в наукометричній базі даних Web of Science Core Collection, має 265 тис. користувачів і 1,5 млн переглядів із 147 країн світу. Журнал займає перше місце у Top

100 «Найкращі публікації — українська» за версією Google Scholar (Кремень & Биков та ін.).

На разі завершується створення Української електронної енциклопедії освіти, яка замінить раніше підготовлені в НАПН України два друкованих видання першої в Україні фундаментальної Енциклопедії освіти (2008, 2021 pp.).

Загалом наукові результати вчених академії висвітлюють 32 найменування наукової періодики НАПН України, що внесені до категорії А і Б Переліку наукових фахових видань України за спеціальностями у галузях знань «01 Освіта / Педагогіка», «03 Гуманітарні науки», «05 Соціальні та поведінкові науки», «12 Інформаційні технології», «23 Соціальна робота» (Кремень, 2022).

Фахівцями академічної Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського сформовано унікальний галузевий інформаційний ресурс з фондом близько 600 тис. документів, зокрема доступний через вебпортал

цифровий контент рідкісних видань, забезпечено координацію та науково-методичний супровід діяльності мережі понад 15 тис. освітянських бібліотек МОН України і НАПН України.

7. Новітні здобутки вчених НАПН України покладено в основу програм підвищення кваліфікації різних категорій освітян, зокрема з використанням цифрових технологій. За період 2010-2022 рр. Університетом менеджменту освіти академії, Інститутом педагогіки, Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка, Інститутом професійної освіти, Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна здійснено підвищення кваліфікації близько 80 тис. керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів освіти, з них майже 55 тис. за державним замовленням.

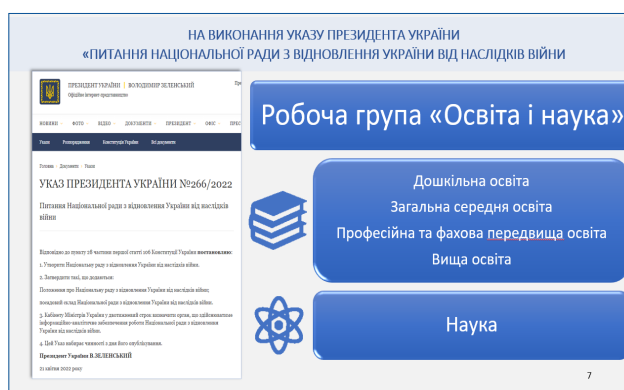

8. Наукові напрацювання вчених академії створюють умови для ефективної науково-експертної діяльності і фахових перекладів міжнародних документів щодо освіти, молоді, дитини. За запитами Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, МОН України, інших органів державної влади за період 2010-2022 рр. надано 830 експертних висновків. У 2011, 2016 і 2021 рр. до 20-, 25- і 30-річчя незалежності України вченими академії видано Національні доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні за періоди 20-ти, 25-ти і 30-ти років відповідно. У 2016 р. також англійською мовою, у 2021-2022 рр. — українською, англійською і німецькою мовами. Це єдині в країні системні науково-аналітичні огляди розвитку освітньої сфери. У 2019-2022 рр. НАПН України підготовлено і направлено в державні органи ряд науково-аналітичних доповідей з окремих актуальних проблем розвитку освіти в умовах глобальних викликів, воєнного стану України (Биков та ін., 2021; Калашнікова та ін., 2022; Кремень та ін., 2020; Кремень та ін., 2022; Малихін та ін., 2021; Радкевич, 2019; Радкевич та ін., 2021; Слюсаревський, 2020; Слюсаревський, 2022; Топузов та ін., 2021а;

Топузов та ін., 2021b; Топузов та ін., 2021c; Топузов та ін., 2022b). 3-поміж актуальних для України експертних висновків — обґрунтування закономірностей розподілу фінансування наукових досліджень між сферою освіти (університети) і сферою досліджень і розробок (наукові установи), що важливо для прийняття стратегічних державних рішень стосовно розвитку наукової сфери. Показано, що у передовій світовій практиці (зокрема за даними Організації економічного співробітництва і розвитку, ОЕСР) фінансування досліджень і розробок спрямовується в основному в позауніверситетський сектор (у США на 89 %, Японії — 88 %, Німеччині — 81 %, Кореї — 91 %, Ізраїлі — 92 %, ОЕСР у цілому — 84 %, Китаї — 92 %) (OECD, 2022).

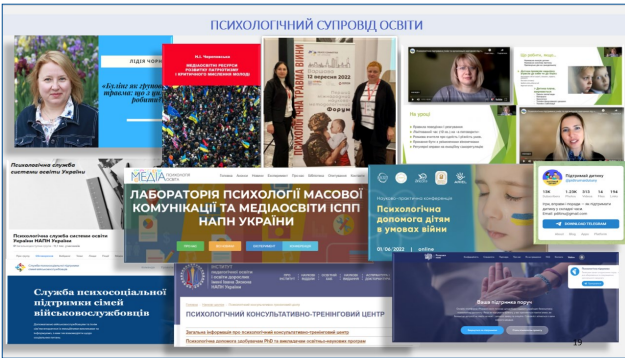
В органи державної влади направлялися рекомендації за результатами тематичних загальних зборів і методологічних семінарів НАПН України.

9. В умовах війни НАПН України надано науково обґрунтовані пропозиції до Плану відновлення України щодо проектів програми відновлення освітньої і наукової сфер, переглянуто й погоджено з Міністерством оборони України та Міністерством з питань стратегічних галузей промисловості України наукову тематику досліджень НАПН України у 2022 та на 2023 рр. При цьому враховано, що досягнення перемоги та повне відновлення країни має відбуватися на інноваційній, високотехнологічній та високотехнологічній основі (План відновлення, 2022; Вітренко та ін., 2022; Кремень, 2022).

10. Дослідження вчених Інституту психології імені Г.С. Костюка, Інституту соціальної та політичної психології, Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи у період 2014-2022 рр. значною мірою були скореговані у зв'язку із збройною агресією РФ, окупацією частини територій України, переміщенням вже тоді у 2014 р. близько 1,2 млн дітей і дорослих, обтяжених поширенням з 2019 р. глобальної пандемії COVID-19 та початком у 2022 р. повномас-

табного російського військового вторгнення в Україну. Упередження і подолання посттравматичних синдромів у різних категорій населення стало першочерговим завданням вчених-психологів академії (Слюсаревський, 2020; Слюсаревський, 2022; Максименко та ін., 2021; Кокун, 2022). З цієї метою розроблено ефективні методи, організовано практичні заходи із надання психологічної допомоги. Загалом психологічну допомогу вчених академії упродовж 2014-2022 р. за різноманітними формами отримали близько 500 тис. різних категорій психологічно травмованого населення, зокрема в системі практичної психології і соціальної роботи в освіті. Вчені академії забезпечили проведення широкомасштабних соціологічних обстежень психологічного стану населення, пов'язаного як з посталими викликами і загрозами взагалі, так і з проведенням і сприйняттям реформ в освітній сфері зокрема (Кремень, 2022).

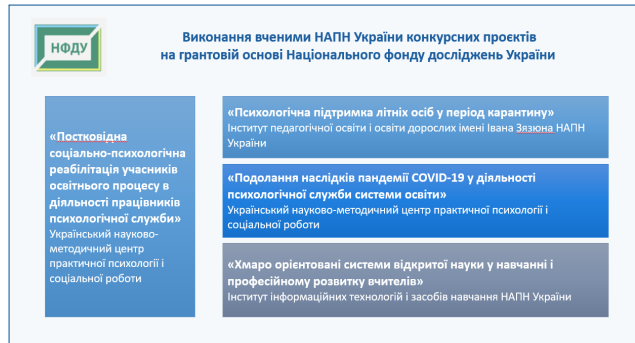

У 2019 р. колективу вчених Інституту політичної і соціальної психології НАПН України присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки за роботу «Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін». З початком повномасштабної російської війни проти України вчені цієї наукової установи підготували доповідь «Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді», яка 4 травня 2022 р. обговорена на спільному засіданні президій НАН України і НАПН України і направлена до Офісу Президента України, РНБО України, Уряду і Парламенту України, інших органів державної влади (Слюсаревський, 2022).

В Україні за провідної ролі НАПН України створено систему науково-методичного психологічного супроводу освіти. Учені академії активно розробляють психологічні проблеми розвитку самодостатньої особистості, становлення її самосвідомості та громадянської спрямованості. У 2010 р. вчені Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН Украї-

ни відзначені Державною премією України в галузі науки і техніки за унікальний цикл робіт «Психологічні механізми зародження, становлення і здійснення особистості».

11. Вчені НАПН України у 2019-2022 рр. також проводили дослідження на грантовій основі за результатами конкурсів Національного фонду досліджень України, оголошених за пріоритетними напрямками. Загальний обсяг фінансування виконаних робіт становить 10,4 млн грн (Кремень, 2022).

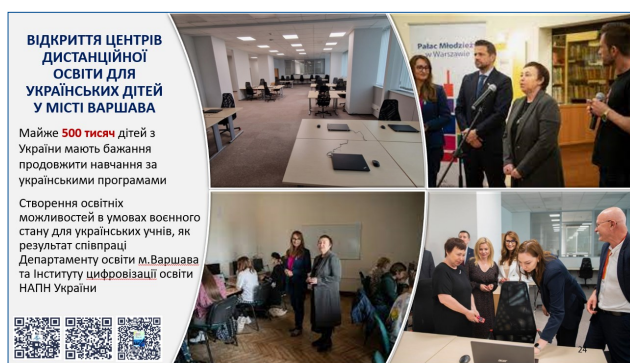
12. Крім того, вчені академії виконували проекти міжнародної співпраці у сфері освіти і науки, зокрема за кошти програми ЄС Еразмус+, Британської ради тощо. Усього виконувалося 13 проектів із загальною сумою використаних в академії коштів 10,5 млн грн. За проектом ЄС «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад» (2020-2024 рр.) Інститут вищої освіти НАПН України є грантоутримувачем і координатором проекту із загальним обсягом фінансування близько 1,5 млн євро (Кремень, 2022).

Визначаючи загальну ефективність діяльності НАПН України за пріоритетами слід послатися також на успішну державну атестацію її наукових установ у 2021 р., за результатами якої з 12 установ 10 віднесено до I категорії і 2 — до II категорії.

Практика реалізації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології, зростаюча роль людини в сучасній цивілізації, значення її компетентностей і кваліфікацій в інноваційному розвитку людства, а для України також з метою захисту її суверенітету і територіальної цілісності, засвідчили, на наш погляд, доцільність законодавчого виокремлення серед пріоритетних напрямів науки і техніки напрямку «розвиток людини, формування конкурентноспроможного людського капіталу».

Оцінюючи соціально-економічний внесок НАПН України у розвиток української держави і суспільства, слід зазначити, що саме завдяки створеній за активної участі вчених академії освітньої системи сформоване нове покоління українців з більш високими громадянськими почуттями, політичною культурою, європейською ціннісною орієнтацією, спроможних творити демократичне суспільство, жити в ньому, мати інноваційну свідомість, володіти інноваційними компетентностями, бути конкурентноспроможними в сучасній економіці. Про це свідчить розвиток української держави і прогрес українського суспільства за роки незалежності. Це особливо вагомо проявилось в час війни, коли мільйони українців виявили себе як свідомі і патріотично налаштовані громадяни, високопрофесійні фахівці, здатні до інноваційної діяльності, які в умовах війни швидко опановують й ефективно використовують новітні зразки наданого Україні озброєння та розробляють власну високотехнологічну зброю (Кремень та ін., 2022). Про рівень української освіти свідчить і те, що вимушено переміщені за кордон діти й учні демонструють успішне навчання в європейських закладах освіти.

НАПН України продовжує системну і послідовну діяльність з наукового обґрунтування, розроблення і впровадження інноваційних змісту, методів і технологій здійснення освіти громадян України впродовж життя відповідно до сучасних ви-

ликів і загроз та забезпечення ефективних відповідей на них.

Водночас доцільно зауважити, що визначені законом пріоритетні напрями інноваційної діяльності насамперед мають інженерно-технічний характер, тому на відміну від пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, стосуються Національної академії педагогічних наук України в певній мірі опосередковано. Але ідеї інноватики, інноваційності пронизують всю діяльність НАПН України. Вчені академії впевнені, що основоположне значення для інноваційного розвитку суспільства, його економіки та інших сфер життя і діяльності має формування інноваційної людини — з інноваційними мисленням, свідомістю, здатної до інноваційної діяльності. Тому науково-теоретичні і науково-прикладні дослідження в академії зорієнтовані на модернізацію освіти України заради забезпечення формування інноваційної людини, спроможної бути ефективною і конкурентноспроможною не тільки в національному, а й в глобальному просторі. Для цього сама система освіти повинна набути інноваційного характеру. Якраз на це скеровані конкретні пропозиції академії щодо освітнього законодавства, нормативної бази, державних стандартів, освітніх програм, підручників і посібників, конкретних методик і сучасних технологій здійснення навчального процесу в закладах освіти України усіх рівнів.

Висновки. Із вищевикладеного можна зробити наступні висновки.

1. Аналіз реалізації Національною академією педагогічних наук України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності впродовж 2010-2022 рр., відповідності отриманих результатів пріоритетам і актуальним завданням державної освітньо-наукової політики підтверджує значущий соціально-економічний вплив на прогрес країни наукового і методичного забезпечення академією вітчизняної сфери освіти, особливо в умовах сучасних викликів і загроз.

2. НАПН України відіграє ключову роль у модернізації освітньої сфери на інноваційній основі, науково-методичному супроводі оновлення освітнього законодавства, створенні стандартів, програм, підручників, іншого концептуального і програмно-методичного забезпечення функціонування і розвитку всіх ланок сфери освіти, навчання людини впродовж життя від народження.

3. Аргументовано, що пріоритетні напрями розвитку науки і техніки мають бути доповнені напрямом «розвиток людини, формування конку-

рентоспроможного людського капіталу», який важливий для забезпечення перемоги у розв'язаній Росією війні та повоєнного відновлення України на інноваційній, високотехнологічній і високомотивованій основі, європейської інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Биков, В.Ю., Лещенко, М.П., & Овчарук, О.В. (2021). *Науково-аналітичні матеріали «Шкільна освіта для демократичного громадянства»*. Київ: ІІТЗН НАПН України. 2021. <https://lib.iitta.gov.ua/728643/>
- Вітренко, Ю.М., Ворона, В.О., & Дебич, М.А. (2022). Сфера вищої освіти як складова плану відновлення України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-7. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4211>
- Державна служба статистики України. (2022). *Освіта*. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Єдина державна електронна база з питань освіти. (2022). *Реєстр суб'єктів освітньої діяльності*. <https://registry.edbo.gov.ua/search/>
- Закон України «Про вищу освіту». (2014, 1 липня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». (2015, 26 листопада). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
- Закон України «Про освіту». (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Закон України «Про повну загальну середню освіту». (2020, 16 січня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
- Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». (2011, 8 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
- Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». (2010, 9 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-17>
- Закон України «Про фахову передвищу освіту». (2019, 6 червня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>
- Іванюк, І.В., & Овчарук, О.В. (2021). *Результати онлайн опитування готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину*: аналітичний звіт. Київ: ІІТЗН НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/724564/>
- Кабінет Міністрів України. (2017, 13 грудня). *Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»* (903-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2017-p>
- Кабінет Міністрів України. (2021а, 3 березня). *Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року* (179). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p>
- Кабінет Міністрів України. (2021б, 17 лютого). *Деякі питання цифрової трансформації* (365-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-p>
- Кабінет Міністрів України. (2021с, 4 серпня). *Про затвердження планів заходів з реформування Національної академії аграрних наук, Національної академії правових наук, Національної академії педагогічних наук на 2021 і 2022 роки* (911-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2021-p>
- Калашнікова, С., & Оржель, О. (2022). *Оптимізація мережі закладів вищої освіти: досвід європейських країн та рекомендації для України*: аналітичний огляд. Київ: Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/731669>
- Кокур, О.М. (2022). *Всеукраїнське опитування «Твоя життєстійкість в умовах війни»*: препринт. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/731505/>
- Кремень, В.Г., Луговий, В.І., Топузов, О.М., Сисоєва, С.О., Максименко, С.Д., Ляшенко, О.І., Ничкало, Н.Г., Саух, П.Ю., & Регейло, І.Ю. (2022). Діяльність Національної академії педагогічних наук України в умовах воєнного стану (лютий-серпень 2022 р.). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-38. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4203>
- Кремень, В.Г. (ред.) (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. (До 30-річчя незалежності України)*: монографія. Національна академія педагогічних наук України. Київ: КОНВІ ПРІНТ. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
- Кремень, В. (ред.). (2022). *Національна академія педагогічних наук України: 1992-2022 рр.*: монографія. Київ: Педагогічна думка. <https://doi.org/10.37472/NAES-1992-2022>
- Кремень, В.Г. (ред.), Ничкало, Н.Г., Лук'янова, Л.Б., & Хомич, Л.О. (2021). *Професійна підготовка вчителів: українські реалії, зарубіжний досвід*: наук-аналіт. доп. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка». <https://bit.ly/3v04PiT>
- Кремень, В.Г., Биков, В.Ю., Ляшенко, О.І., Литвинова, С.Г., Луговий, В.І., Мальований, Ю.І., Пінчук, О.П., & Топузов, О.М. (2022). *Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи: наукова доповідь загальним зборам НАПН України «Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи»*, 18-19 листопада 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-49. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223>
- Кремень, В.Г., Луговий, В.І., Саух, П.Ю., & Таланова, Ж.В. (2022). *Мережа державних закладів вищої освіти України: аналіт. огляд конкурентоспроможності*. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4122>
- Кремень, В.Г., Ляшенко, О.І., & Локшина, О.І. (2020). *Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура*. *Науково-аналітична доповідь. Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2), 1-10. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-14-1>
- Кремень, В.Г., Сисоєва, С.О., Бех, І.Д., Вознесенська, О.Л., Гавриш, Н.В., Гончар, Л.В., Журба, К.О., Ільїн, В.В., Канішевська, Л.В., Кириченко, В.І., Комаровська, О.А., Корнієнко, А.В., Куниця, Т.Ю., Курбатов, С.В., Литовченко, О.В., Малиношевський, Р.В., Мачуський, В.В., Найдьонова, Л.А., Рейпольська

- ка, О.Д., Толочко, С.В., Федорченко, Т.Є., Харченко, Н.В., Чаплінська, Ю.С., & Шахрай, В.М. (2022). Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(2), 1-30. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>
- Луговий, В.І., Саух, П.Ю., & Таланова, Ж.В. (2022a). Аспірантська підготовка як фактор університетської конкурентоспроможності: аналіт. огляд стану в Україні. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4136>
- Луговий, В.І., Слюсаренко, О.М., & Таланова, Ж.В. (2022b). Університетський портрет Києва: проблема збереження науково-технологічного профіля: Аналітичний огляд спеціальностей підготовки. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 4 (1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4101>
- Максименко, С.Д., Піроженко, Т.О., Пророк, Н.В., & Папуча, М.В. (2021). *Психологічний портрет особистості дитини: вікові періоди*. Київ: «Видавництво Людмила».
- Малихін, О.В., Арістова, Н.О., & Шпарик, О.М. (2021). *Організація освітнього процесу в Україні та країнах ЄС в умовах непрогнозованих впливів*: довідкове видання. Київ: КОНВІ ПРИНТ. <https://bit.ly/3BA4EvU>
- Панич, О. (ред.), Андреев, М., Бахрушин, В., & Лук'янова, Л. (2021). *Державна політика у сфері освіти дорослих в Україні. Звіт за результатами дослідження*. Київ: Вид-во представництва DVV International в Україні. <https://bit.ly/3v2ocYJ>
- План відновлення України*. (2022). <https://recovery.gov.ua/>
- Президент України. (2019, 30 вересня). *Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року* (722/2019). <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
- Президент України. (2020, 3 червня). *Про вдосконалення вищої освіти в Україні* (210/2020). <https://www.president.gov.ua/documents/2102020-34045>
- Президент України. (2021a, 16 лютого). *Про Консультативну раду з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти* (55/2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/2021>
- Президент України. (2021b, 30 березня). *Про пріоритетні заходи щодо розвитку професійної (професійно-технічної) освіти* (130/2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/130/2021>
- Президент України. (2021c, 2 червня). *Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку»* (225/2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021>
- Президент України. (2022, 21 квітня). *Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни* (266/2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022>
- Радкевич, В.О. (ред.), & Єршова Л.М. (ред.). (2019). *Професійна (професійно-технічна) та фахова передвища освіта*: інформаційно-аналітичні матеріали. Житомир: Полісся.
- Радкевич, В.О., Бородієнко, О.В., & Кравець, С.Г. (2021). *Професійна (професійно-технічна) освіта України в контексті євроінтеграційних процесів (порівняльний аналіз із країнами Європейського Союзу)*: науково-аналітичні матеріали. Київ: ТОВ «ТРОПЕА». <https://bit.ly/3p1mrNB>
- Слюсаревський, М.М. (2020). Про стан суспільної свідомості та заходи з його поліпшення в умовах пандемії COVID-19: науково-аналітична доповідь. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2), 1-4. <https://doi.org/10.37472/2707-305x-2020-2-2-14-2>
- Слюсаревський, М.М. (2022). Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді: Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 21 квітня 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4124>
- Топузов, О.М. (ред.), & Головка, М.В. (уклад.). (2021a). *Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи*: аналітико-методичні матеріали. Київ: Педагогічна думка. <https://bit.ly/3s2NFPO>
- Топузов, О.М. (ред.), & Головка, М.В. (уклад.). (2021b). *Стан та шлях підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти в Україні*: аналітико-методичні матеріали. Київ: Інститут педагогіки НАПН України. <https://bit.ly/3N11iDn>
- Топузов, О.М., Саух, П.Ю., Драч, І.І., Локшина, О.І., Глушко, О.З., Джурило, А.П., Максименко, О.О., Нікольська, Н.В., Дебич, М.А., Паламарчук, О.Ф., & Трима, К.А. (2021c). Початок і завершення навчального року: зарубіжний досвід: Інформація Національної академії педагогічних наук України на запит Консультативної ради при Президентові України з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2), 1-13. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-14-1>
- Топузов, О.М., & Засєкіна, Т.М. (2022). Комплект підручників авторських колективів інституту педагогіки НАПН України для учнів 5-х класів за новим Державним стандартом базової середньої освіти. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4140>
- Топузов, О.М., Засєкіна, Т.М., Головка, М.В., & Калініна, Л.М. (2022a). Освітньо-науковий фронт: діяльність Інституту педагогіки НАПН України в умовах воєнного стану. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4145>
- Топузов, О.М. (ред.), Локшина, О.І. (ред.), Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022b). *Освіта в реаліях війни: орієнтири міжнародної спільноти*: оглядове видання. Київ: Педагогічна думка.
- OECD. (2022). *Main Science and Technology Indicators*. <https://www.oecd.org/sti/msti.htm>

IMPLEMENTATION BY THE NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE OF THE PRIORITY DIRECTIONS IN SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT AND INNOVATIVE ACTIVITIES

Vasyl Kremen

DSc in Philosophy, Professor, Full Member (Academician) of NAS of Ukraine and NAES of Ukraine, President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Volodymyr Lugovyi

DSc in Pedagogy, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, First Vice-President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleh Topuzov

DSc in Pedagogy, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, Vice-President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The implementation by the National Academy of Educational Sciences of Ukraine of the priority directions in science and technology development and innovative activities during 2010-2022, the compliance of the received results with the priorities and current tasks of the state educational and scientific policy is analysed. The significant socio-economic impact of the Academy's scientific and methodological support for the domestic sphere of education on the country's progress, especially under modern challenges and threats, is shown. It is substantiated that the National Academy of Educational Sciences of Ukraine plays a key role in the educational sphere modernisation on an innovative basis, scientific and methodological support for the educational legislation updating, designing the standards, programmes, textbooks, other conceptual, programme and methodological support for the educational sphere functioning and development, human lifelong learning since birth. It is reasoned that the priority directions of science and technology development should be supplemented with the direction of "human development, forming competitive human capital", which is important for ensuring victory in the imposed war, post-war recovery of Ukraine on an innovative, high-tech and highly motivated basis, and European integration.*

Keywords: *priority directions in science and technology development and innovative activity; education sphere; development of an innovative person; formation of competitive human capital; martial law; post-war recovery of Ukraine; European integration; National Academy of Educational Sciences of Ukraine.*

Дата публікації: 26 січня 2023 р.